

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

A művészettörténet tanítása Franciaországban.

A művészettörténetnek mint külön és önálló tudománynak való ápolása a XIX. század eredménye s az iskolákban való tanítása a XIX. század végén kezdett általánossá válni. Az áramlat Németországból indult ki s a művészettörténet már 1891-ben hivatalosan helyet kap a francia tanításban, még pedig a szakiskolákon és az egyetemen kívül az egyetem ingyenes népszerű előadásain és a középiskolai tanításban is.*

Kezdetben sok nehézséggel kellett küzdenie. Nem sokkal előbb tették a középiskolában kötelező tárggyá az irodalomtörténetet, anélkül, hogy különös eredményeket tudtak volna elérni, s a szülők gyermekeik túlterhelhetetéséről beszéltek. Az új tárgyat nem fogadták szívesen, tanítása nem volt kellő gonddal előkészítve s ez volt az oka annak, hogy eleinte nem hozta meg a várt eredményeket. Nem voltak meg a tanításhoz a kellő segítőeszközök; az iskoláknak, különösen vidéken, nehéz volt a szükséges gyűjteményeket, reprodukciókat, gipszeket beszerezniök; a tanulóknak nem volt alkalmuk képeket, szobrokat látni, s így sokhelyütt igazán vakoknak kellett színekről beszélni.

Nehéz volt azt a kérdést is eldönteni, vajjon vizsgálat tárgyává tegyék-e az új tárgyat? A pädagógusok egy része féltette a tárgy tekintélyét, ha a vizsgálatot nem teszik kötelezővé; mások a tárgyat féltették attól, hogy száraz és unalmas adatgyűjtéssé válik, ha a vizsgálat tárgyai közzé felveszik, s hogy így célját téveszti.

Mert — Croiset szerint — kettős célját látták a művészet-történet tanításának azok, akik a nemzeti nevelésben való fontosságát hangsúlyozták. Egyik az esztétikai nevelés, melyet reakcióképen annál fontosabbnak láttak, minél inkább befolyásolta a XIX. század természettudományi szelleme a gondolkozást, érzésvilágot. Másik a

* Croiset: Minerva, Revue des Lettres et des Arts. Paris 1902.

művészettörténet módszerének nevelő hatása. A művészettörténet, mint az emberi múlt történetének egy része, módszerének határozottságával hozzájárul az emberi szellem formai képzéséhez s így a nevelésnek fontos eszközét teszi.

Nagy s nehezen leküzdhető nehézség volt a képzett tanárok hiánya. Nehéz volt olyan embereket találni, akik a kellő tudás és készség mellett művészi ízléssel is birjanak, hogy az ifjúság még ki nem képzett ízlését rossz irányba ne tereljék, akik jó történészek legyenek, hogy előadásaikat vonzókká és kellemesekké tudják tenni és végül még jó pædagogusok is, akik az óriási anyagból a megfelelő részeket ki tudják válogatni, anélkül, hogy az anyag egysége és folytonossága hiányt szenvedjen. Idővel azonban sikerült olyan tanárokat nevelni, akik feladatuk magaslatán állanak, mint pl. Maurice Emmanuel, aki jelenleg két Lycée des jeunes fillesben, a Lamartineban és a Racineban a művészettörténetet és a zenét tanítja.

A művészettörténet tanítását aszerint, hogy milyen célt tűz ki maga elé, három csoportba osztja Fierens-Gevaert,* mely csoportok közül mi a bennünket legközelebről érdeklőt, a középiskolai tanítást legvégül fogjuk tárgyalni.

I. Szaktanítás.

Ide tartoznak mindazon iskolák, melyek művészek, tanárok múzeumi örök stb. képzését tűzték ki céljukul.

Művészek számára a megfelelő festészeti, építészeti, szobrászati szakiskolákban tartanak művészettörténeti előadásokat, tehát az École des Beaux-Artsban, ahol az esztétika és művészettörténet tanárai régebben Viollet-le-Duc és Taine voltak, és az École Libre d'Architectureben. Ezek szakiskolák ugyan, de előadásaik, mint Franciaországban kevés kivétellel minden előadás, «public»-ek, vagyis mindenki, akinek kedve van, ingyen meghallgathatja.

Ugyancsak nagyjából ingyen mindenki számára hozzáférhetők azok a szakiskolák is, melyek esztétika-, archeologia- és történet-tanárokat, múzeumi öröket, művészettörténeti írókat képeznek, tehát az École normale supérieure és az École des Chartes, a Cours du Louvre és a Cours de Trocadéro.

Ezek közül az École Normale és az École des Chartes tanárokat, a másik kettő múzeumi öröket képez. Az École du Louvre ezelőtt körülbelül 30 évvel alapította de Ronchaud s azóta nagy hírnévre tett szert, melyet főképen Courajodnak köszönhet, a mai francia

* Fierens-Gevaert: Nouveaux Essais, Paris 1903.

művészettörténeti irányzat megalapítójának. Courajod azon ritka tanárok közzé tartozott, akik iskolát tudtak alapítani. Franciaország különböző kulturintézményeiben ma Courajod tanítványai tanítanak s az ő eszméit hirdetik. A tanításban a szigorúan tudományos eljárásnak volt híve, a művészettörténetből, amennyire lehetséges, ki akarta rekeszteni a filozófiát és az esztétikát. Ma a fiatalabbak, — s van köztük magának Courajodnak is tanítványa — elismerik, hogy esztétika és filozófia nélkül nem mennek semmire, s újabban bizonyos reakció kezd beállni. Ellene kezdenek fordulni annak a módszernek, mely tények és adatok egybehalmozásával, tudományos realizmussal elfojtotta a szépség kultuszát.

Az École du Louvreon, melynek helyiségei a Louvre egyik belső udvarán vannak, a francia és a keleti régészetnek, az antik keramikának, egyiptomi régészetnek és jognak, a keleti epigrafának, a festészet, a szobrászat és a francia ipar történetének van tanszéke. A tanárok részben a Collège de France tanáraiból, részben a Louvre őreiből kerülnek ki. A tanfolyam három éves; azoknak, akik rendes, beírott hallgatók, s nemcsak műkedvelő érdeklődésből hallgatnak, minden év végén vizsgálatot kell tenniök az előadott tárgyakból, a harmadik év végén pedig valamely tételnek írásban való kidolgozása után kapnak csak oklevelet, mely múzeumi őr állásra vagy az ásatásoknál való alkalmazásra képesít.

Hasonló berendezésű a Trocadéro tanfolyama is, ide azonban inkább azok járnak, akik később ujságírással, szakmabeli kritikákkal akarnak foglalkozni.

II. Népszerű tanítás.

Az összes eddig említett intézmények is úgy vannak ugyan berendezve, hogy előadásait bárki hallgathatja, de vannak ezenkívül olyan intézmények is, melyek direkte a népnevelés szolgálatában állanak. Ilyenek az École des hautes études sociales, melynek művészettörténeti előadásait Lemonnier alapította, továbbá a Collège Libre des sciences sociales, s az egyetem és a Collège de France nyilvános előadásai.

A Collège de France minden előadása nyilvános, a Sorbonneon pedig kétféle előadás van: kisebb termekben, kevesebb, csakis beírott hallgatóknak tartott szakszerűbb előadás, ezek kisebb számban vannak. Nagyobb azon előadások száma, melyeken a beírott hallgatókon kívül a nagyközönség is résztvehet, s ezek könnyebb, népszerűbb stílusban tartvák.

Művészettörténeti előadásokat a Faculté de Droit és főképen a Faculté des Lettres tart. Az előbbi fakultáson főleg klasszikus

archeológiát és középkori művészettörténetet adnak elő, az utóbbin most már két tanszék van: klasszikus művészettörténetet ad elő Collignon és modernet Lemonnier. A vidéki egyetemek közül tudtommal három bír művészettörténeti tanszékkel: Lyon, Dijon, Lille.

Modern művészettörténetet régebben a Sorbonneon nem adtak elő. Hosszú időn át itt ugyanaz a merev, akademizmus uralkodott, mint az École des Beaux-Artsban, s egy diák kínos feltűnést keltett egy Poussinról írt doktori értekezéssel.¹ Mióta azonban a modern tanszéket felállították s azt Courajod egyik legkiválóbb tanítványa, Lemonnier foglalta el, megváltoztak a viszonyok.

Lemonnier kétféle előadást tart: diákok számára egy kisebb teremben, mely mellett csinos reprodukció- és gipszgyűjtemény, továbbá könyvtár áll a hallgatók rendelkezésére, s népszerűbb nyilvános előadásokat az egyetem legszebb és legnagyobb termében, vetített képekkel. Ezek az előadások nagy látogatottságnak örvendenek, még pedig, mint az egyetem majdnem valamennyi nyilvános előadását, főleg nők látogatják nagy számban.

Fierens-Gevaert közli Lemonnier szavait, melyekkel saját tanítását jellemzi, s mivel ezek a mai modern francia művészettörténet-tanításra általában jellemzők, ide iktatom:

«Amennyire lehetséges, a tudományos módszert alkalmazom tanításomban. Manapság a művészettörténetet épügy, mint a történetet, tudományosan kell tanítani, — így gondolta ezt pl. Lavisse is. Ez a módszer semmiképen sem árthat az ízlés fejlődésének, mert minél jobban ismerjük a dolgokat, annál inkább bámuljuk őket. . . . Nem zárom ki tanításomból az esztétikát sem. Egy kicsi mindig kell.» — Íme, Courajod tanítványa.

III. A középiskolai tanítás.

A középiskolában a művészettörténetet 1891 óta tanítják hivatalosan. Még pedig főleg a leányiskolákban helyeznek nagy súlyt a tanítására s 1897 óta az Enseignement secondaire des jeunes filles² negyedik és ötödik évfolyamában fontos helyet kapott, mint a művelődés-történetnek része. A fiúiskolákban a klasszikus tanítás mellett

¹ L. Fierens-Gevaert id. munkáját.

² Az Enseignement secondaire május közepén ünnepelte fennállásának 25. évfordulóját. 1882 május 17-én és 18-án fogadta el a képviselőház és a szenátus Camille Sée és Paul Bert indítványát, s elhatározta, hogy az állam a départementok és a városok részvételével leánynevelő-intézményeket létesít.

mindig volt valami szerény kis helye a művészettörténetnek, de csak mint a klasszikus régiség egy kicsiny részének, melyet egyes tanárok próbáltak ugyan kiterjeszteni, azonban sem az idő, sem a növendékek egyéb irányú képzettsége nem volt erre alkalmas. Ezért terjesztett M. G. Perrot 1899 január 14-én néhány társával együtt javaslatot a Conseil supérieur de l'instruction publique elé, mely oda irányult, hogy a lycéekbe hozzák be a klasszikus tanítás mellett is definitíve a művészettörténet tanítását.

Mindeddig azonban főképen a leányiskolákban szerepel a művészettörténet. S ennek több oka van. Nem részletezve most az úgysis ismert és oly sokat emlegetett okokat: hogy a leányiskola célja általános műveltséget adni, stb., stb., csak egyet emelünk ki, amit a franciák helyesen lényegesnek tartanak: a nő művészi nevelésének fontosságát.*

Általánosan ismert tény, hogy az, amit művészi ízlésnek szokás nevezni, az asszonyokban nagy mértékben megvan. Nem beszélünk most arról, hogy voltak-e női festők, szobrászok; egyszerűen csak arról van szó, hogy a mindennapi élet ezer apróságaiban, lakásberendezésben, ruhamegválasztásban az asszonyok átlag jó ízlést tanusítanak. És mégis milyen kevés azon asszonyok száma, akik meg tudják egy képnek, szobornak igazi értékét becsülni! Ennek okát alkalmasint a nő ízlésének módjában, irányában kell keresni. S ha megfigyeljük, miben tanusítanak az asszonyok általában ízlést s miben nem, azt fogjuk tapasztalni, hogy rendkívül finom érzékkel bírnak színék iránt s hogy nagy figyelmet tudnak tanusítani a detail, a részlet ezer apró finomságával szemben. Ellenben, ami iránt rendkívül kevés érzékkel bírnak, az a vonal, a rajz; a művészi kompozíció egységesítő erejének, a nagy egésznek a meglátása.

Amikor tehát a nő művészi nevelésére törekszünk, a főfeladat az, hogy ezt a hiányzó képességet felkeltsük benne. Ezt a francia pædagogusok belátták s módszereiket ehhez alkalmazzák. Dimier a már apriori meglévő s nagyértékű képességeket, a szín és a detail iránt való fogékonyságot felhasználva, ezeken keresztül akar fokozatosan célhoz érni. Még pedig oly módon, hogy csipkéken, legyezőkön, emaileken és miniatürökön keresztül akar a németalföldiekig, Teniersig, Gerard Douig eljutni, hogy itt mindenekelőtt az esetkezelés, a «*touche*» módjával ismertesse meg növendékeit, — mert úgy tapasztalta, hogy a női festők ehhez értenek legkevésbé, — s csak azután menne tovább a velenceiekhez, akiket ha sikerül megértetnie, úgy hiszi, célját érte.

* L. Louis Dimier: *L'Education artistique de la femme*. Minerva 1902.

Ennél sokkal kevésbé hosszadalmas és jóval erőteljesebb módszerét követ Maurice Emmanuel, a Lycée Lamartine és Racine tanára, akinek módszerét több évi sikeres gyakorlat igazolja. Emmanuel módszerét főbb vonásaiban maga vázolta a következőkben, amiket Fierens-Gevart könyvéből veszek át s amik hadd álljanak itt végezetül :

«A plasztikus művészetek közül leginkább az építészet érdeklít tanítványaimat, mert megrajzoltatom velük a különböző klasszikus rendek schémáit és a főbb stílek egyes formáit: a görög, római, román és gót oszlopfeket, frízeket, boltozatokat etc. A tanítás ezáltal szemléletesebbé lesz . . . A festészet történetének tanításánál nem kötelezem őket életrajzok megtanulására, amit minden lexikonban megtalálhatnak, sem könyvjegyzékek bemagolására, ami teljesen haszontalan munka, ha az ember a szóban forgó műveket nem ismeri, hanem a tájképről, a vallásos festészetről, az arcképfestésről tartok előadásokat; ez a mód lehetővé teszi, hogy összehasonlítható sorozatokba csoportosítsam a nagy mesterek mesterműveit. A Louvreba tett néhány társas látogatás egészíti ki előadásaimat. Ezen látogatások után feladatképen leíratom tanítványaimmal benyomásaikat. Az ilyen feladatok javításánál nem számolom a helyesírási hibákat, hanem mindenekelőtt azt nézem, milyen ízlésbeli fejlettségről adnak számot. Megesett, hogy a legjobb osztályzatot olyan leány kapta, akinek nyelvi készsége leggyengébb volt. A művészi érzésnek nagyon kevés köze van a nyelvtani ismeretekhez. Nekem csak egy vágyam van: felkelteni vagy fejleszteni a rám bízott gyermekekben a Szép érzését. Életöröm, az élet szépségének érzése lehetetlen a művészet szeretete nélkül. Egyébként azt hiszem, hogy ízlés és esztétikai érzés nemcsak azt jelenti, hogy bámulni tudjuk a múzeumok kincseit, hanem hogy egész életünket be tudjuk tölteni ezzel az érzéssel, hogy fel tudjuk használni lakásaink berendezésében és mindenekfelett gondolatainkban és tetteinkben. Ez az a morális és szociális cél, mely felé előadásaimban törekszem.»

Dr. Bálint Aranka.
